

Wprowadzenie

Niniejszy numer „Kwartalnika Pedagogicznego” jest poświęcony problematyce wczesnego dzieciństwa, prezentowanej w świetle dorobku naukowego Prof. Barbary Wilgockiej-Okoń (1927–2022). Jej zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół zagadnienia rozwoju i wychowania dzieci we wczesnej edukacji oraz stwarzania warunków do ujawniania się ich potencjału rozwojowego. Współtworzyła i aktywnie rozwijała badania w obszarze pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, w szczególności gotowości do podjęcia nauki i wymagań stawianych przez szkołę dziecku i jego rodzinie, ale także wsparcia oczekiwanego od szkoły. Wyniki badań naukowych, obejmujących praktykę wczesnej edukacji, stanowiły podstawę wprowadzania znaczących zmian w kształceniu nauczycieli w Polsce i organizacji pracy placówek dla małych dzieci.

Była cenionym pracownikiem naukowym Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Kierowała przez wiele lat Katedrą Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej, którą objęła w 1981 r. po zakończeniu pracy na UW przez Prof. Jadwigę Walczynę. Współtworzyła nowoczesny program kształcenia nauczycieli wczesnej edukacji na UW, ze szczególnym uwzględnieniem przygotowywania na wysokim poziomie kandydatów do pracy z dziećmi w przedszkolu i szkole podstawowej.

Profesor Wilgocka-Okoń była absolwentką studiów pedagogicznych na Uniwersytecie Warszawskim. Stopień doktora uzyskała w 1965 r., doktora habilitowanego w 1972 r., zaś tytuł profesora w 1978 r. Już podczas studiów współpracowała z zespołem naukowym wówczas dra Wincentego Okonia i uczestniczyła w realizacji badań, dotyczących procesu nauczania i efektywności kształcenia. Skoncentrowała się na diagnozowaniu osiągnięć dzieci w klasach początkowych w zakresie mówienia, czytania i pisania oraz ich pedagogiczno-psychologicznych uwarunkowań. Zaowocowało to rozprawą doktorską pod tytułem *Zasób umysłowy dzieci dawniej i dziś*, której promotorem był Prof. Bogdan Suchodolski. Praca ta, została opublikowana w formie książki. Zapoczątkowało to etap samodzielnych badań naukowych, dotyczących problematyki dojrzałości i gotowości szkolnej prowadzonych

we współpracy z Prof. Marią Przetacznikową. Badania o charakterze ogólnopolskim wymagały stworzenia autorskiego testu diagnozowania dojrzałości szkolnej, a uzyskane na tej podstawie wyniki stały się podstawą opublikowanej (1972) rozprawy habilitacyjnej: *Dojrzałość szkolna a środowisko* bronionej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Na podstawie testu dojrzałości szkolnej przez wiele lat w Polsce diagnozowano gotowość dzieci do rozpoczęcia nauki w szkole.

Wilgocka-Okoń włączała się aktywnie swoimi publikacjami w ogólnopolską dyskusję na temat edukacji dzieci 6-letnich w szkole, analizowała uwarunkowania pomyślanej adaptacji do szkoły związane zarówno z rozwojem dziecka, środowiskiem społecznym, jak i gotowością szkoły. Ważnym obszarem badań, które miały także aplikacyjny charakter, była problematyka wymagań stawianych przez szkołę i możliwości ich realizacji przez uczniów. Ta tematyka została podjęta w kolejnej publikacji książkowej: *Obciążenia uczniów a optymalizacja pracy szkoły* (1976).

Profesor Wilgocka-Okoń współtworzyła i aktywnie rozwijała badania naukowe w obszarze pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Wyniki tych badań, obejmujących praktykę edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej stanowiły podstawę wprowadzania znaczących zmian w kształceniu nauczycieli w Polsce i organizacji pracy placówek dla małych dzieci.

Najważniejsze publikacje to: *Gotowość szkolna dzieci 6-letnich* (2003), *Stan wychowania przedszkolnego w Polsce* (1989), *Rozwój i wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym* (1985), *Edukacja wczesnoszkolna* (red.) (1985), *O badaniu dojrzałości szkolnej* (1971), *Zasób umysłowy dzieci dawniej i dziś* (1967).

Autorka testu gotowości szkolnej wypromowała wielu doktorów oraz rzesze absolwentów studiów magisterskich, którzy zasili polską wczesną edukację.

Problematyka artykułów zamieszczonych w tym numerze „Kwartalnika Pedagogicznego” jest skupiona wokół analizy i współczesnej interpretacji pojęcia dojrzałości/ gotowości szkolnej oraz dekonstrukcji i redefinicji znaczenia tego procesu w ujęciu teoretycznym i praktycznym. Numer rozpoczyna artykuł Doroty Klus-Stańskiej *Dojrzałość szkolna/ gotowość szkolna – fenomen wciąż kontrowersyjny*. Autorka analizuje pojęcie dojrzałości szkolnej dziecka jako zjawiska psychologiczno-administracyjnego, które jest obecne od wielu lat w polskiej rzeczywistości szkolnej i obszarze diagnozowania rozwoju dzieci rozpoczynających naukę w szkole. Krytycznie ujmuje pojęcie dojrzałości szkolnej dziecka, wskazując na kontrowersje jakie ono wzbudza w kontekście interpretowania rozwoju oraz wykorzystywanych w praktyce metod pomiaru.

Artykuł Ewy Filipiak *Rozwijanie zdolności samodzielnego uczenia się – redefinicja myślenia o gotowości szkolnej dziecka w kontekście kulturowo-historycznej teorii Lwa S. Wygotskiego* to pogłębione studium rozumienia pojęcia gotowości szkolnej w kontekście socjokulturowej teorii Wygotskiego. Autorka wprowadza do dyskusji nowe

podejście, koncentrujące się na rozumieniu gotowości szkolnej jako procesu, a nie skończonego etapu rozwojowego zapewniającego gotowość do przekroczenia progu szkoły. W tym ujęciu gotowość szkolna to responsywny proces uczenia się dziecka, skupiony na samorozwoju i zdobywaniu samodzielności w procesie uczenia się i funkcjonowania w środowisku szkolnym.

W kolejnym tekście zatytułowanym *Dekonstrukcja pojęcia gotowości szkolnej* Małgorzata Żytka dokonuje rekonstrukcji tego pojęcia w kontekście psychologii krytycznej, a w szczególności koncepcji dziecka jako metody opracowanej przez Erikę Burman oraz nurtu badań dekolonizujących pojęcie rozwoju dziecka i pozwalających reinterpretować pojęcie gotowości szkolnej. Podejmuje polemikę z normalizującą rozwój diagnozą gotowości szkolnej, krytycznie analizuje narzędzia oceny gotowości szkolnej stosowane w praktyce edukacyjnej. Zwraca uwagę na konieczność wprowadzenia do badania gotowości szkolnej narzędzi do diagnozy gotowości szkoły do przyjęcia dzieci o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych.

Artykuł Renaty Michalak *Gotowość szkolna w perspektywie wczesnodziecięcych doświadczeń* prezentuje szerokie ujęcie gotowości szkolnej, jako procesu wspierania rozwoju dziecka od narodzin przez środowisko rodzinne, społeczność i instytucje edukacyjne we wczesnym etapie rozwoju. Jakość doświadczeń we wczesnym dzieciństwie i zakres wsparcia, umożliwiający rozwój potencjału dziecka, a także otwartość na potrzeby rodzin z małymi dziećmi, determinują efektywność kształtowanie gotowości szkolnej.

Artykuł Hanny Krauze-Sikorskiej zatytułowany *Osiągnięcie gotowości szkolnej przez dzieci ze środowisk defaworyzowanych społecznie – możliwości i skuteczność programów wspierających start szkolny* wprowadza nowy wątek do dyskusji pojęcia gotowości szkolnej. Autorka zwraca uwagę na niezwykle istotne zagadnienie uwarunkowań dobrego startu w edukacji szkolnej dzieci z środowisk defaworyzowanych. W artykule przeglądowym skupia się na znaczeniu wczesnych działań interwencyjnych o charakterze profilaktycznym, edukacyjnym i terapeutycznym, które są oparte na podstawach teoretycznych, a ich efektywność została zweryfikowana w badaniach podłużnych.

Numer zamyka artykuł Jarosława Jendzy na temat: *Przejście, gotowość i adaptacja jako znaczące kategorie pedagogii Montessori*. Jest to studium rozumienia zagadnienia gotowości szkolnej w odniesieniu do trzech kategorii pojęciowych, zaczerpniętych z koncepcji pedagogicznej Marii Montessori. Nawiązując do dorobku Wilgockiej-Okoń autor podejmuje próbę wskazania podobieństw i różnic w interpretacji kategorii *przejścia, gotowości i adaptacji* w kontekście opisywanej gotowości szkolnej.

Małgorzata Żytka